

LAGRÅDET

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 2008-11-17

Närvarande: F.d. justitierådet Bo Svensson, f.d. regeringsrådet Leif Lindstam och justitierådet Lars Dahllöf.

Behandling av personuppgifter inom studiestödsområdet

Enligt en lagrådsremiss den 6 november 2008 (Utbildningsdepartementet) har regeringen beslutat att inhämta Lagrådets yttrande över förslag till studiestödsdatalag.

Förslaget har inför Lagrådet föredragits av rättssakkunnige Daniel Wanhatalo.

Förslaget föranleder följande yttrande av Lagrådet:

Samtycke till behandling av personuppgifter

Lagen innebär bl.a. att behandling av personuppgifter i Centrala Studiestödsnämndens (CSN:s) studiestödsverksamhet i vissa fall inte får utföras utan samtycke av den registrerade, i andra fall inte får utföras om den registrerade motsätter sig behandlingen och i ytterligare andra fall får utföras oavsett om den registrerade samtycker till eller motsätter sig behandlingen. Bestämmelserna i dessa avseenden, som finns 1 § tredje stycket och 4–7 §§, kan enligt Lagrådets mening ges en mer överskådlig utformning av följande skäl.

Under rubriken "Lagens tillämpningsområde" anges i 1 § tredje stycket att behandling av personuppgifter som enligt lagen är tillåten utan samtycke av den registrerade får – utom i fall som avses i 5 § – utföras även om den registrerade motsätter sig behandlingen. Bestämmelsen bidrar inte till avgränsningen av tillämpningsområdet för lagen och bör därför utgå ur paragrafen. Lagrådet återkommer nedan till 5 §.

Under rubriken "Ändamål" anges i 4 § första stycket första meningen att personuppgifter alltid får behandlas i CSN:s studiestödsverksamhet med den registrerades samtycke. Bestämmelsen avser inte något ändamål med behandlingen och bör därför utgå ur paragrafen.

Enligt 5 § får behandling för att informera studiestödsberättigade om studiestödsförmåner och studiesociala förmåner (4 § första stycket 4) eller för att ta fram eller distribuera bevis om studiestöd för studier till studerande (4 § första stycket 5) utföras bara om den registrerade inte har motsatt sig behandlingen. Om paragrafen, som Lagrådet förordar nedan, utgår ur lagen bör paragrafen i stället innehålla den från 1 § tredje stycket i remissens lagförslag hämtade bestämmelsen om att behandling av personuppgifter, som får utföras utan samtycke av den registrerade, får utföras även om den registrerade motsätter sig behandlingen.

I 6 § bör införas bestämmelser motsvarande dem som finns i 7 § i remissens lagförslag. Paragrafen bör föregås av en rubrik "Begränsningar i rätten att behandla personuppgifter".

Bestämmelserna i 7 och 8 §§ i remissens lagförslag är grundade på 13 och 21 §§ personuppgiftslagen. Att bestämmelser om behandling av uppgifter som avslöjar ras, etniskt ursprung, filosofisk övertygelse, sexualliv m.m. behövs i personuppgiftslagen är begripligt, eftersom

den lagen gäller myndigheter, företag och enskilda utan någon begränsning till viss verksamhet eller liknande. Det är inte omedelbart klart om och därför inte heller i vilken omfattning sådana uppgifter kan förekomma på det begränsade område som studiestödsdatalagen reglerar. Det är inte heller klart vilken betydelse uppgifterna kan ha för handläggningen av ärenden om studiestöd. Vissa av uppgifterna, t.ex. de som rör hälsa, inkomst, förmögenhet och anledning till studieavbrott, förefaller mer relevanta än andra. Enligt Lagrådets mening bör det om möjligt klarläggas i det fortsatta beredningsarbetet om det är lämpligt och möjligt att begränsa de uppgifter som ska anges i 7 och 8 §§.

Rubriken närmast före 7 § i remissens lagförslag bör utgå.

I 7 § bör tas in bestämmelser om rätten att med den registrerades samtycke utföra sådan behandling av personuppgifter som inte skulle vara tillåten utan samtycke. Närmast före paragrafen bör införas rubriken "Samtycke av den registrerade".

Av den föreslagna 6 § framgår vad som ska gälla när den registrerade återkallar ett redan lämnat samtycke till behandling av sådana personuppgifter i CSN:s studiestödsverksamhet där samtycke krävs.

Enligt sista meningen i paragrafen får sedan samtycket har återkallats ytterligare personuppgifter om den registrerade därefter inte behandlas. Detta innebär enligt författningskommentaren att efter en återkallelse av ett samtycke får ytterligare uppgifter inte samlas in eller behandlas. Inte heller får befintliga uppgifter uppdateras eller kompletteras. Däremot får enligt författningskommentaren behandling av dessförinnan inhämtade personuppgifter fortsätta i enlighet med det ursprungligen lämnade samtycket.

Enligt Lagrådets mening kan ifrågasättas varför ett återkallat samtycke inte ska gälla också mera generellt för behandling av sådana "samtyckesuppgifter" som redan samlats in och inte bara träffa ytterligare insamling eller bearbetning eller komplettering av sådana uppgifter. Avgränsningen bör belysas närmare under den fortsatta beredningen av lagstiftningsärendet.

Bestämmelserna om återkallelse av samtycke bör tas in som ett andra stycke i 7 §.

De bestämmelser som Lagrådet hittills har behandlat föreslås få följande lydelse:

4 §

Personuppgifter får behandlas i Centrala studiestödsnämndens studiestödsverksamhet bara om det behövs för att

1. handlägga ärenden i studiestödsverksamheten,
2. administrera handläggningen,
3. förbereda handläggningen,
4. informera studiestödsberättigade om studiestödsförmåner och studiesociala förmåner,
5. ta fram eller distribuera bevis om studiestöd för studier till studerande, eller
6. anmäla oegentligheter inom studiestödsverksamheten till ett offentligt organ som har att utreda eller beivra oegentligheterna.

Personuppgifter som behandlas enligt första stycket får lämnas ut till den registrerade själv, riksdagen och regeringen samt, i den utsträckning skyldighet för Centrala Studiestödsnämnden att lämna uppgifter följer av lag eller förordning, till andra. Personuppgifter som behandlas enligt första stycket och som inte direkt pekar ut den registrerade får också behandlas för att ge tillgång till vägledande avgöranden.

Regeringen får meddela föreskrifter om begränsningar av ändamålen i första stycket och om i vilka fall behandling får göras med stöd av första stycket 3. Regeringen meddelar föreskrifter om begränsningar av vilka personuppgifter som får behandlas för ett visst ändamål.

5 §

Behandling av personuppgifter som enligt denna lag är tillåten utan den registrerades samtycke får utföras även om den registrerade motsätter sig behandlingen.

Begränsningar i rätten att behandla personuppgifter

6 § (motsvarar 7 § i remissens lagförslag)

Särskilda begränsningar gäller för behandling av personuppgifter som

1. avslöjar ras, etniskt ursprung, politiska åsikter, religiös eller filosofisk övertygelse eller medlemskap i fackförening,
2. avser lagöverträdelser som innefattar brott, domar i brottmål, straffprocessuella tvångsmedel eller administrativa frihetsberövanden, eller
3. rör hälsa eller sexualliv.

Uppgifter enligt första stycket får behandlas bara för ändamål som avses i 4 § första stycket 1, om uppgifterna har lämnats i ett ärende i studiestödsverksamheten eller behövs för handläggningen av ett sådant ärende, eller för ändamål som avses i 4 § första stycket 6 och andra stycket.

Samtycke av den registrerade

7 §

Utän hinder av 4 § första stycket får personuppgifter behandlas i Centrala studiestödsnämndens studiestödsverksamhet med den registrerades samtycke. Uppgifter som avses i 6 § får behandlas för andra ändamål än som anges i paragrafen bara med den registrerades uttryckliga samtycke.

I de fall då behandling av personuppgifter i Centrala studiestödsnämndens studiestödsverksamhet är tillåten bara när den registrerade har lämnat sitt samtycke, har den registrerade rätt att när som helst återkalla ett lämnat samtycke. Ytterligare personuppgifter om den registrerade får därefter inte behandlas.

Information om förmåner och distribution av studiestödsbevis

Enligt 4 § i det remitterade förslaget får CSN behandla personuppgifter, om det behövs för att informera studiestödsberättigade om studiestödsförmåner och studiesociala förmåner eller för att ta fram och distribuera bevis om studiestöd för studier till studerande. Sådan

behandling får emellertid enligt 5 § i det remitterade förslaget ske bara om den registrerade inte har motsatt sig behandlingen.

Lagrådet vill ifrågasätta om det är motiverat att på detta sätt ge personer som kan komma ifråga för studiestöd rätt att vägra att bli informerade om sina medborgerliga rättigheter och att ta emot bevis om studiestöd som de efter egen ansökan har tillerkänts. Studiestöd är en av statmakterna beslutad åtgärd som syftar till att höja utbildningsnivån i vårt land och stärka vår konkurrenskraft i den globala ekonomin. Det är CSN:s uppgift att informera studiestödsberättigade om studiestödsförmåner och studiesociala förmåner. Det framstår som närmast orimligt att skattebetalarnas pengar ska användas för att bygga upp en datarutin som ska förhindra att det med all sannolikhet mycket begränsade antalet studiestödsberättigade som anmäler sig till myndighetens "NIX-register" ska få myndighetens material med posten.

Lagrådet föreslår därför att paragrafen utgår.

15 §

Enligt paragrafen gäller bestämmelserna i 28 och 48 §§ personuppgiftslagen om rättelse och skadestånd vid behandling av personuppgifter enligt studiestödsdatalagen eller föreskrifter som har meddelats med anledning av den senare lagen.

En skillnad mellan de två angivna paragraferna i personuppgiftslagen ligger däri att rättelse m.m. ska göras, om behandling av personuppgifter inte har gjorts enligt lagen eller föreskrifter som har utfärdats med stöd av lagen medan skadestånd kan komma i fråga bara om en behandling har skett i strid med lagen.

Det föreligger alltså en skillnad mellan bestämmelserna i studiestödsdatalagen och personuppgiftslagen. Om skillnaden är avsedd bör anledningen till detta förklaras.